

УДК 354:4.053

Ю. Л. Мохова

кандидат наук із державного управління,
доцент кафедри економічної теорії,
державного управління та адміністрування
Донецького національного технічного університету

Д. Г. Рачок

слухач
Донецького національного технічного університету

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ НАКОПИЧУВАЛЬНОЇ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

У статті визначено концептуальні засади запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення. На основі дослідження економічного розвитку країни виявлено перешкоди запровадженню накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні (економічні, управлінські, правові, демократичні). Обґрунтовано необхідність удосконалення пенсійної реформи з урахуванням досвіду та соціально-економічного становища в країні. Запропоновано державний механізм впровадження накопичувальної пенсійної системи в Україні (принципи, інструменти, напрямки), реалізація якого забезпечить фінансову стабільність, справедливість, прозорість вітчизняної пенсійної системи.

Ключові слова: механізм реформування, пенсійна система, пенсійне забезпечення, накопичувальна система, Накопичувальний пенсійний фонд.

Постановка проблеми. Гарантування громадянам пенсійного забезпечення є елементом соціальної політики держави. Проблема модернізації наявних пенсійних систем – одна з головних на порядку денному більшості країн світу, у т.ч. й України. Вітчизняна пенсійна система формувалася майже сторіччя тому та базувалася на економічних і соціальних відносинах, що склалися на той момент.

Унаслідок негативних тенденцій у вітчизняній економіці державні інститути втратили можливість вимагати від бізнесу підвищення відрахувань на надання громадянам соціальної підтримки. Неefективність сучасної пенсійної системи України та демографічні тенденції обумовлюють необхідність проведення пенсійної реформи, що вбачає поетапне впровадження накопичувальної пенсійної системи. Тому єдиним засобом забезпечення гідної старості й ефективної державної політики є запровадження й розвиток накопичувальної пенсійної системи.

Впровадження накопичувальної пенсійної системи потребує визначення механізму функціонування, управління та правових основ розвитку. Не дивлячись на важливість зазначеної тематики, багато питань сьогодні залишаються невирішеними та потребують подальшого опрацювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З початком проведення пенсійної реформи питання накопичення пенсійних активів і їх ефективне інвестування на державному й недержавному рівнях стало привертати увагу вітчизняних економістів. Проблеми реалізації пенсійної реформи в Україні висвітлюються в наукових працях вчених Буряченко О.М. [1], Єлагіна В.П. [2] та ін. Заходи зі створення нової системи пенсійного забезпечення розроблялись у працях і публікаціях Верещак В.М. [3], Коваль О.П. [4], Рудик В.К. [5].

Незважаючи на значну увагу науковців до проблематики накопичувальної пенсійної системи, вітчизняна економічна наука досі не приділяє цьому напряму досліджень достатньої уваги. Впровадження

накопичувальної пенсійної системи знаходиться на стадії планування, що не сприяє розробленню ефективної національної пенсійної політики.

Мета статті – визначення концептуальних основ запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення для гарантування збалансованості пенсійної системи України та соціальної стабільності в суспільстві.

Виклад основного матеріалу. Основу пенсійної системи в Україні складає система державного пенсійного страхування, яка базується на принципах страхування. Державна пенсійна система охоплює всіх непрацездатних громадян похилого віку, інвалідів, осіб, які втратили годувальника, виплати яким провадяться у формі пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, компенсаційних виплат, додаткових пенсій [6].

Докорінна зміна суспільно-економічних відносин, демографічна та економічна кризи, фінансове переобтяження бюджету, поява значної кількості економічних суб'єктів, що реалізують державну політику у сфері пенсійного забезпечення, зумовлюють необхідність удосконалення державного управління в цій сфері.

Система реформування пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів.

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на принципах солідарності та субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку? передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [6].

Солідарна пенсійна система, яка існувала протягом десятиліть в умовах загальнодержавної форми власності, в умовах ринкової економіки повністю збанкрутувала, та її подальший розвиток призведе до падіння фінансової системи держави. Підтвердженням цього є те, що фактичні загальні видатки Пенсійного фонду у 2016 році склали 253,4 млрд. грн., що на 12,2 млрд. грн., або на 4,6%, менше порівняно з 2015 роком. Протягом 2016 року загальні доходи бюджету Пенсійного фонду

становили 255,8 млрд. грн. Порівняно з 2015 роком загальні доходи зменшилися на 9 млрд. грн., або на 3,4% [7].

Другий рівень реформування пенсійного забезпечення – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах і в порядку, передбачених законом [6].

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення [6].

Чинний Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» №1058-IV від 9 липня 2003 року (Закон №1058-IV) передбачає створення спеціального Накопичувального пенсійного фонду як цільового позабюджетного фонду й акумулювання в ньому страхових внесків застрахованих осіб, що обліковуюватимуться на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуватимуться з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб [8].

Учасниками накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування є особи, які підлягають загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яким на дату запровадження перерахування страхових внесків до Накопичувального пенсійного фонду виповнилося не більш як 35 років та які сплачують внески або за яких сплачуються внески до накопичувальної системи пенсійного страхування.

У накопичувальних пенсійних системах внески акумулюються в пенсійних фондах (накопичуються на користь застрахованих осіб), інвестуються з метою їх збереження та примноження інвестиційного доходу. Пільги в накопичувальних системах

відсутні, пенсійні внески сплачуються роботодавцем, робітником або державою, а пенсійні виплати об'єктивно залежать від обсягу сформованих кожною застрахованою особою пенсійних заощаджень.

Закон № 1058-IV передбачає, що управління активами накопичувального пенсійного фонду здійснюватимуть компанії з управління активами, відібрані за процедурою тендера Радою накопичувального фонду, яка формується Президентом України і Верховною Радою України.

Здійснення пенсійних накопичень розпочнеться після набрання чинності закону про запровадження перерахування частини страхових внесків до Накопичувального фонду.

Законом № 1058-IV передбачено можливість спрямування частини страхових внесків на накопичувальне пенсійне забезпечення в недержавні пенсійні фонди через 11 років після запровадження перерахування внесків до Накопичувального пенсійного фонду. Страхові внески сплачуватимуться застрахованими особами, яким на день запровадження таких внесків не виповнилося: чоловікам – 40, жінкам – 35 років. Застраховані особи: чоловіки віком від 40 до 50 років, а жінки – від 35 до 45 років – можуть прийняти рішення щодо перерахування страхових внесків до Накопичувального фонду протягом року з дня запровадження цих внесків. Максимальний розмір страхових

внесків, що спрямовуються до Накопичувального фонду, не може перевищувати 7% заробітної плати [8].

Ухвалення закону про спрямування частини страхових внесків до Накопичувального фонду здійснюється лише за умови економічного зростання країни протягом двох останніх років, а саме: якщо в кожному з них валовий внутрішній продукт зростав не менше ніж на 2% порівняно з попереднім роком.

Виходячи з норм Закону України № 1058-IV, більшість передумов впровадження накопичувального пенсійного забезпечення не виконано. Причина занадто низьких темпів реалізації пенсійної реформи в Україні полягає в нерішучості та відсутності політичної волі в процесі запровадження накопичувальної системи.

Дослідження стану економічного розвитку країни дало змогу виявити перешкоди запровадженню накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні. Основними перешкодами на шляху до впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення можна вважати: стан загального економічного розвитку країни, повільний зріст ВВП, відсутність у державі позитивного досвіду управління програмами колективного заощадження, недовіра населення, неврегульованість фіскальної політики, відтік капіталу за кордон, нерозвиненість ринків капіталу,

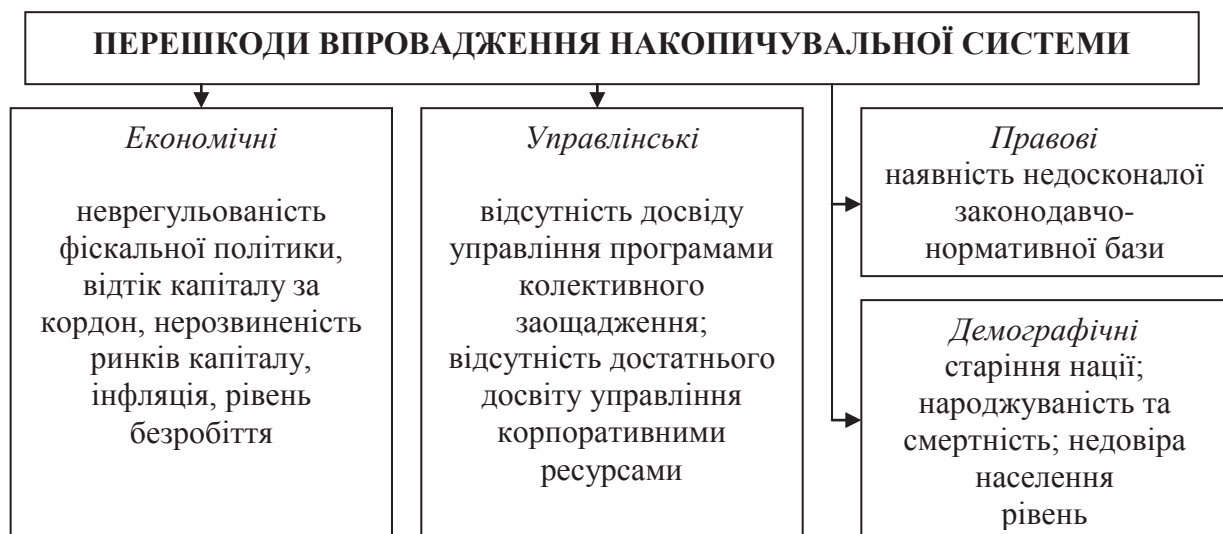

Рис. 1. Перешкоди впровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні

відсутність відповідних фахівців із досвідом роботи (рис. 1).

Ці перешкоди можуть привести до неефективного поглинання ринком пенсійних коштів, що неминуче призведе до інфляції, дефіциту коштів бюджету Пенсійного фонду України.

Для успішного запровадження накопичувальної системи на законодавчому рівні мають бути закріплені такі концептуальні засади: перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи; організаційно-економічний порядок запровадження обов'язкової на-

копичувальної пенсійної системи; суб'єктність сплати пенсійних внесків; суб'єктність адміністрування пенсійних внесків; механізм збирання пенсійних внесків [4].

Результати аналізу здійснених заходів із реформування пенсійної системи свідчать про необхідність коригування процесів подальшого проведення пенсійної реформи з урахуванням набутого досвіду та соціально-економічного становища в країні.

Відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», Стратегії модернізації та розвитку Пенсійного фонду України на період до 2020 року визначено державний

Рис. 2. Державний механізм впровадження накопичувальної пенсійної системи в Україні

механізм впровадження накопичувальної пенсійної системи в Україні (рис. 2).

Метою державної політики щодо впровадження накопичувальної пенсійної системи є забезпечення рівня життя громадян, створення дієвих механізмів захисту прав та інтересів таких громадян; забезпечення стабільного функціонування та прозорості пенсійної системи.

В основу моделі покладені основні принципи публічного управління, які включають: відповідальність держави за організацію пенсійного забезпечення; додержання фінансової стабільності системи в перспективі; відповідність системи пенсійного забезпечення умовам, традиціям і менталітету суспільства; паритетність представництва держави, роботодавців, застрахованих осіб; відповідальність суб'єктів ринкового сектору за виконанням законодавства.

Удосконалення пенсійної системи та подальше проведення пенсійної реформи повинно здійснюватись за такими напрямками: забезпечення стабільного функціонування пенсійної системи; забезпечення соціальної справедливості в солідарній пенсійній системі; формування ефективної, надійної системи недержавного пенсійного забезпечення; вдосконалення та спрощення механізму функціонування та забезпечення зрозумілості пенсійної системи для громадян і роботодавців; забезпечення громадського контролю за функціонуванням Пенсійного фонду України; уніфікація пенсійного законодавства.

Реалізація зазначеного механізму дозволить забезпечити фінансову стабільність пенсійної системи, створити справедливу, прозору пенсійну систему, сформування джерела довгострокових інвестиційних ресурсів для національної економіки; сприятиме зменшенню ризиків, що притаманні заощадженню пенсійних активів, збільшенню їх надійності, забезпеченню в майбутньому їхньої доходності.

Висновки і пропозиції. На основі дослідження особливостей розвитку та функціонування пенсійної системи України визначено концептуальні засади запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення з метою забезпечення соціальної стабільності в суспільстві та збалансованості пенсійної системи.

Доведено, що створення накопичувальної системи Пенсійного фонду України є основним елементом пенсійної системи, важливим показником соціально-економічного розвитку держави, зрілістю соціальних відносин в країні.

На основі дослідження економічного розвитку країни виявлено перешкоди запровадженню накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні (економічні, управлінські, правові, демократичні). Ці перешкоди можуть привести до неефективного поглинання ринком пенсійних коштів, що призведе до інфляції, дефіциту коштів бюджету Пенсійного фонду України. Обґрунтовано необхідність удосконалення процесів подальшого проведення пенсійної реформи з урахуванням досвіду та соціально-економічного становища в країні.

Запропоновано державний механізм впровадження накопичувальної пенсійної системи в Україні (принципи, інструменти, напрямки), реалізація якого забезпечить фінансову стабільність, справедливість, прозорість вітчизняної пенсійної системи.

Список використаної літератури:

1. Буряченко О.М. Пенсійна система України: еволюція розвитку / О.М. Буряченко // Науковий вісник «Демократичне врядування». – 2015. – Вип. 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnyk15/fail/Burjachenko.pdf.
2. Єлагін В.П. Проблеми запровадження накопичувальної системи пенсійного забезпечення в Україні / В.П. Єлагін // Державне будівництво. – 2016. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2016-2/doc/5/01.pdf>.
3. Верещак В.М. Механізми впровадження накопичувального складника в систему обов'язкового пенсійного страхування в Україні / В.М. Верещак // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2016. – Вип. 2(29). – С. 89.
4. Коваль О.П. Перспективи впровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи в Україні: вплив на економічну безпеку : монографія / О.П. Коваль. – К. : НІСД, 2012. – 240 с.
5. Рудик В.К. Особливості формування інституціональної структури загально-

- обов'язкового накопичувального пенсійного страхування в Україні / В.К. Рудик // БізнесІнформ. – 2013. – № 4. – С. 38.
6. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи : Закон України від 03.06.2013 № 3668-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3668-vi>.
7. Звіт про виконання бюджету за 2016 рік [Електронний ресурс] // Пенсійний фонд України. – Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua/pfu/doccatalog/document?id=277118>.
8. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від №1058-IV від 9 липня 2003 року 1058-IV [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723-2017-%D1%80>.
-

Мохова Ю. Л., Рачек Д. Г. Концептуальные основы внедрения накопительной пенсионной системы в Украине

В статье определены концептуальные основы введения накопительной системы пенсионного обеспечения. На основе исследования экономического развития страны обнаружены препятствия по внедрению накопительной системы пенсионного обеспечения в Украине (экономические, управленческие, правовые, демократические). Обоснована необходимость совершенствования пенсионной реформы с учетом опыта и социально-экономического положения в стране. Предложен государственный механизм внедрения накопительной пенсионной системы в Украине (принципы, инструменты, направления), реализация которого обеспечит финансовую стабильность, справедливость, прозрачность отечественной пенсионной системы.

Ключевые слова: механизм реформирования, пенсионная система, пенсионное обеспечение, накопительная система, Накопительный пенсионный фонд.

Mokhova Yu., Rachek D. Conceptual basis for implementation of the accumulative pension system in Ukraine

The article is defined the conceptual framework for the introduction of the pension system of accumulation. On the basis of the study of the country's economic development, there is highlighted obstacles to the introduction of the accumulative system of pension provision in Ukraine (economic, managerial, legal, democratic). The necessity of improving pension reform taking into account experience and social and economic situation in the country is substantiated. It is proposed the government mechanism for the introduction of the accumulative pension system in Ukraine (principles, tools, directions). There is proposed, implementation of which will ensure financial stability, equity, transparency of the domestic pension system.

Key words: reforming mechanism, pension system, pension provision, accumulative system, accumulative pension fund.